

**ИНФОРМАЦИЈА О СТАЊУ ПРАВА ДЈЕТЕТА НА ПОДРУЧЈУ ГРАДА
БИЈЕЉИНА**

новембар, 2021.године

УВОД

Програмом рада Скупштине Града Бијељина за 2021. годину по први пут је предвиђено упознавање одборника Скупштине Града са Информацијом о стању права дјетета на подручју Града Бијељина. Препознат је беневит из чињенице да у Бијељини Институција Омбудсмана за дјецу Републике Српске уназад пар година има Канцеларију, те да се на основу података и анализа ове Институције може припремити информација о стању права дјеце у нашем Граду. Канцеларија је оправдала своје постојање, имајући у виду да је становницима Града Бијељине и ове регије омогућен директан контакт, савјетодадни разговор, као и благовремено покретање поступака у заштити угрожених права дјеце, али и дефинисању мјера и активности на унапређењу положаја дјеце. Институција Омбудсмана у свом раду остварује сарадњу са свим релевантним субјектима заштите дјеце у Граду и на нивоу Републике.

Циљ ове Информације је да се поводом обиљежавања Међународног дана дјетета на сједници Скупштине Града представи стање права дјетета на подручју Града на основу података и анализа Институције Омбудсмана за дјецу Републике Српске Канцеларије у Бијељини, као и мјере и активности, које Институција у сарадњи са другим субјектима предузима у циљу заштите и унапређења положаја и права дјеце.

Информација обухвата компаративне податке и анализе о стању права дјетета у Граду Бијељина за период од отварања Канцеларије Омбудсмана за дјецу Републике Српске у Бијељини, 2018. година (јуни мјесец) до 2021. године (новембар мјесец), са циљем праћења трендове стања права дјеце према Конвенцији Уједињених нација о правима дјетета, па самим тим и евентуалног дефинисања политика, стратегија и активности за стварање што повољнијег и подстицајнијег амбијента за правилно психо-физичко одрастање и афирмацију потенцијала сваког дјетета у Граду Бијељина.

ОБРАЂИВАЧ

Замјеник Омбудсмана за дјецу Републике Српске
Мр Јованка Вуковић

„Ко је видио само биједу мушкарца није видио ништа, треба да види биједу жене.
Ко је видио само биједу жене није видио ништа, треба да види биједу дјетета „
Виктор Иго

УЛОГА ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ РЕПУБЛИКЕ У ЗАШТИТИ И УНАПРЕЂЕЊУ ПРАВА ДЈЕЦЕ

Имајући у виду да се пред одборницима Скупштине Града први пут налази Информација о стању права дјетета на основу података Омбудсмана за дјецу, сматрамо корисним да се у најважнијим одредницама представи улога и значај дјеловања Институције Омбудсмана за дјецу Републике Српске, која је почела је са радом 2009.године, након што је усвојен Закон о Омбудсману за дјецу Републике Српске 2008.године .

Институција дјелује у складу са Законом о Омбудсману за дјецу Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске"број:103/08;70/12), којим су дефинисане надлежности и поступање Институције.

Омбудсман за дјецу:

- 1) прати усклађеност закона и других прописа у Републици Српској који се односе на заштиту права дјетета с одредбама Устава Републике Српске, Конвенције Уједињених нација о правима дјетета и других међународних докумената који се односе на заштиту права и интереса дјетета;
- 2) прати извршавање обавеза Републике Српске које произлазе из Конвенције Уједињених нација о правима дјетета и других међународних докумената који се односе на заштиту права и интереса дјетета;
- 3) прати примјену свих прописа који се односе на заштиту права и интереса дјетета;
- 4) прати повреде права и интереса дјетета;
- 5) залаже се за заштиту и промоцију права и интереса дјетета;
- 6) предлаже предузимање мјера за заштиту и промоцију права дјетета, као и за спречавање штетних поступања која угрожавају права и интересе дјетета;
- 7) обавјештава јавност о стању права дјетета;
- 8) обавља друге послове утврђене овим законом.

Омбудсман за дјецу упознаје дјецу са начином остваривања и заштите њихових права и интереса и савјетује их како да остваре и заштите своја права и интересе. Континуирано сарађује с дјецом, подстиче их на изношење њиховог мишљења, иницира јавне активности усмјерене на побољшање положаја дјетета и учествује у тим активностима, те предлаже мјере за повећање утицаја дјетета у друштву. Омбудсман за дјецу је овлашћен да Влади, односно Народној скупштини поднесе иницијативу за измјену или допуну закона и других прописа и општих аката, ако сматра да до повреде права дјетета долази због недостатака у прописима, као и да иницира доношење нових закона, других прописа и општих аката, када сматра да је то од значаја за остваривање и заштиту права дјетета. Влада, односно надлежни одбор Народне скупштине дужни су да разматрају иницијативе које подноси Омбудсман за дјецу. Омбудсман за дјецу је овлашћен да у поступку припреме прописа даје мишљење Влади и Народној скупштини на приједлоге закона и других прописа, ако се њима уређују питања која су од значаја за заштиту права дјеце.

Надлежности Институције су директно везане за примјену УН Конвенције о правима дјетета која међу бројним међународним документима о људским правима уопште, има посебан значај јер успоставља права дјетета на начин да су сва права подједнако важна и не могу се рангирати по важности. Прихватајући Конвенцију држава је преузела обавезу да предузме законодавне, административне, судске и друге мјере у циљу стварања услова за остваривање свих права дјетета. Дакле, држава је дужна прије свега ускладити своје законе са захтјевима Конвенције и потребама дјетета, своје програме и политике и створити услове за њихову примјену.

Значај УН Конвенције о правима дјетета односи се посебно на правни статус дјеце, јер Конвенција први пут уводи дијете у правни систем као субјект права, као особе које имају своја

права, те поставља основне принципе који захтијевају квалитетнији приступ дјечи и заштити њихових права.

Сва права која су садржана у Конвенцији заснивају се на четири основна принципа:

- право дјетета на раст и развој,
- право на заштиту од дискриминације.
- право на изражавање мишљења и учешће у поступку који га се тиче,
- право дјетета на најбољи интерес.

Стварање услова за једнаке могућности, једнаку партиципацију и брига за правилан психолошки, социјални, морални и емотивни развој дјечије личности јесте константан процес и императив сваког друштва, па тако и нашег. Евидентно је да је у посљедњих неколико година већи сензибилитет наше друштвене заједнице за потребе дјеце и боље препознавање и разумијевање основних принципа Конвенције. Али се код појединих субјеката заштите, о одређеним питањима, препознају недоследности и недостатак пуног разумијевања за потребе дјеце, а нарочито, недовољно разумијевање остваривања њиховог најбољег интереса. Зато не изненађује, да овакве појаве често изазивају незадовољство и дјеце и родитеља, али и негодовање јавности и отварају питање повјерења грађана у ефикасност система и поступање појединих субјеката заштите.

ПОСТУПАЊА И АКТИВНОСТИ ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ- КАНЦЕЛАРИЈА У БИЈЕЉИНИ

Кроз своје дјеловање дуже од деценије, Омбудсман за дјецу се из различитих аспеката сусреће са проблемима најосјетљивијих категорија дјеце и то: дјеце са сметњама у развоју, дјеце у ризику од сиромаштва и социјалне искључености, дјеце без родитељског старања, дјеце из структурално и функционално поремећених породица, из висококонфликтних развода, као и дјеце жртве насиља и злостављања, жртве трговине, дјеце улице - присиљене на просјачење, малолетници у сукобу са Законом..

У складу са својим овлашћењима Институција прати остваривање права, а у случају угрожености пружа адекватну заштиту, ради на унапређењу положаја дјеце кроз системска рјешења на нивоу Републике, као и на локалним нивоима.

Од самог оснивања сједиште Институције се налази у Бања Луци, а дјелују и канцеларије у Добоју и Фочи. Од 2018. године, када је Народна скупштина Републике Српске Замјеника Омбудсмана за дјецу изабрала из Бијељине, отворена је и Канцеларија у Граду Бијељина.

Својим дјеловањем, сарадњом са субјектима заштите на локалном нивоу, али и уз подршку медија, Канцеларија Омбудсмана за дјецу у Бијељини је препозната као адреса на коју се обраћају родитељи, грађани-појединци, институције, удружења грађана да укажу на повреду права дјеце и затраже адекватну заштиту и подршку. Значајно је напоменути да се биљежи и самостални долазак дјеце у Канцеларију, како би пријавили урушавање њихових права од стране родитеља, наставника или пак вршњака, што може да указује и на њихово повјерење у Институцију Омбудсмана за дјецу. Информацију о раду и улози Канцеларије Омбудсмана дјеца најчешће добијају кроз редовну едукативну активност Институције која се реализује у школама кроз радионице „О Твојим правима у Твојој школи“, у којима ученици активно учествују. Нажалост, због епидемиолошке ситуације, а у сврху спречавања ширења САРС вируса типа КОВИД19. у 2020.-ој години нису реализоване ове активности, у 2021.-години, само када је то било могуће на отвореном простору (нпр. Економска школа-отворени амфитеатар).

Са смиривањем епидемиолошке ситуације Институција Омбудсмана ће бити поново у прилици да реализује ову, за дјецу, врло корисну едукативну активност, али која и нама у Институцији даје прилику да у директном контакту са дјецом препознамо њихове актуелне проблеме и потребе.

У претходна три године у Канцеларији Омбудсмана за дјецу Републике Српске у Бијељини у посматраном периоду у овој Информацији су у складу са овлашћењима реализоване активности и то : рад по пријавама-жалбама грађана, реаговања по службеној дужности Институције, израда посебних извјештаја, препорука, покретање иницијатива за измјене законских рјешења, давање мишљења на нова законска рјешења, реализација пројектних активности са другим субјектима заштите, сарадња са дјецом. У табели број 1. дат је компаративни приказ активности Канцеларије Омбудсмана за дјецу у Бијељини посматраном периоду.

табела број 1. компаративни приказ активности Омбудсмана за дјецу

Поступање Омбудсмана за дјецу	2018.		2019.		2020.		2021.	
Жалбе примљене	78	85,7%	78	83,0%	98	91,6%	93	93,0%
Жалбе по службеној дужности	3	3,3%	3	3,2%	6	5,6%	3	3,0%
Посебни извјештаји	2	2,2%	1	1,1%	0	0,0%	2	2,0%
Сарадња са дјецом и едукација	8	8,8%	11	11,7%	0	0,0%	1	1,0%
Препоруке	0	0,0%	1	1,1%	1	0,9%	0	0,0%
Иницијативе	0	0,0%	0	0,0%	2	1,9%	1	1,0%
Укупно:	91	100,0%	94	100,0%	107	100,0%	100	100,0%

Током 2020. и 2021. године Институција Омбудсмана за дјецу у Бијељини је радила у складу са прописаним мјерама проглашеног ванредног стања а у сврху спречавања ширења САРС вируса типа КОВИД19. Институција је, уз поштовање епидемиолошких мјера жалбе примала путем телефона или личним доласком странке, те је на тај начин Институцију контактирало више од 100 грађана који су тражили савјет за ситуацију коју имају или информације о томе како и коме могу да се обрате ради остваривања права дјетета или отклањање повреде те заштиту дјецe у вријеме пандемије. Најчешћа питања су се односила на „тумачење“ добијених одлука, могућности учествовања Омбудсмана за дјецу у поступцима који се већ воде пред надлежним органима, упућивања у Канцеларију за бесплатну правну помоћ као и питања која се тичу надлежности неких од институција које се брину о дјечи. Један број обраћања односи се на остваривање права која се тичу пунољетне дјецe са посебним потребама, као и коме да се обрате у случају када су дјеца жртве насиља, нарочито у школама, често вербализујући неповјерење у школу, доводећи у питање и примјене мјера за спречавање епидемије у школама. Такође, повремено у Канцеларију Омбудсмана за дјецу у Бијељини долазили су и обраћали се грађани и у ситуацијама када њихов проблем није у надлежности Омбудсмана за дјецу РС.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРИЈАВАМА-ЖАЛБАМА

Подносилац пријаве

У посматраном периоду Канцеларији Омбудсмана за дјецу у Бијељини у просјеку је на нивоу године поднијето преко 100 пријава-жалби, којим се указују на повреду права дјетета. У 2021. години поступано је укупно у 96 предмета, и то у 93 предмета по примљеним појединачним пријавама/жалбама, а три предмета су покренута по службеној дужности од стране Омбудсмана.

Најчешће су се као подносиоци пријава јављали родитељи, један или оба, затим трећа лица и по службеној дужности Институција Омбудсмана (табела бр.2). Статистика биљежи тренд пораста процентуалног учешћа родитеља као подносиоца пријава-жалби у посматраном трогодишњем периоду. Евидентира се и пораст пријава од стране трећег лица, којим се указује на занемаривања дјетета и повреду права на заштиту од сваког облика насиља, док су усвојитељи или група родитеља у два случаја пријавили повреде права дјетета. У трогодишњем, посматраном периоду разна Удружења грађана обрађала су се Канцеларији у Бијељини укупно 14 пута, а по службеној дужности на повреду права дјетета Канцеларија Омбудсмана у Бијељини је реаговала 15 пута. Значајно је напоменути и обраћање групе родитеља, која су се односила на повреду права њихове дјеце на образовање.

табела број 2. подносиоци пријава- жалби

Подносиоци пријава	2018		2019		2020		2021	
Родитељи - група родитеља	32	64,0%	70	86,4%	89	85,6%	85	88,5%
Омбудсман за дјецу	3	6,0%	3	3,7%	6	5,8%	3	3,1%
Родбина	3	6,0%	1	1,2%	0	0,0%	0	0,0%
Трећа лица	1	2,0%	3	3,7%	3	2,9%	6	6,3%
Институције - удружења	7	14,0%	3	3,7%	2	1,9%	2	2,1%
Дијете лично	1	2,0%	1	1,2%	4	3,8%	0	0,0%
Хранитељ, усвојитељ, старатељ	3	6,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Укупно:	50	100,0%	81	100,0%	104	100,0%	96	100,0%

Пријаву Канцеларији у Бијељини У 2021.години поднијело је укупно 85 родитеља, односно 88,85% свих пријава. Најчешћи разлози обраћања родитеља односили су се на остваривање права дјетета на лични контакт дјетета са оба родитеља, тј. са родитељем са којим не живи, повјеравање дјетета након развода брачне или развргнућа ванбрачне заједнице, право на издржавање (алиментацију).

Омбудсмана за дјецу у Бијељини није проводио посебан испитни поступак по пријавама које нису имала довољно елемената за покретање поступка или се нису односиле на повреду права дјетета.

Најчешће повреде права дјетета

Од укупног броја примљених пријава по којима је Канцеларија Омбудсмана за дјецу у Бијељини реаговала у извјештајном периоду, највећи број се односи на повреду **личних права дјетета**.

табела бр.3 компаративни преглед повреда права дјетета

Повреда права дјце	2018		2019		2020		2021	
Лична права	33	53%	57	58%	48	44%	46	36%
Право на заштиту од насиља	12	19%	16	16%	13	12%	14	11%
Социјална и економска права	7	11%	7	7%	11	10%	13	10%
Право на образовање	5	8%	8	8%	6	6%	16	13%
Права дјеце са сметњама у развоју	3	5%	10	10%	20	19%	17	13%
Права дјеце чланова друштвене зајед,	0	0%	0	0%	1	1%	0	0%
Право на здравствену заштиту	0	0%	0	0%	4	4%	2	2%
Право на језик и културу	1	2%	0	0%	0	0%	0	0%
Најбољи интерес дјетета	0	0%	0	0%	5	5%	20	16%
Остала права	1	2%	0	0%	0	0%	0	0%
Укупно:	62	100%	98	100%	108	100%	128	100%

Затим су то права **на заштиту од насиља**. У години проглашене пандемије вируса КОВИД19, не биљежи се повећан број пријава које се тичу урушавања права дјетета на заштиту од насиља. У том контексту и пријава вршњачког насиља, што се доводи у везу са изостанком рада школе на уобичајен начин и у краћем трајању наставе, као и у чињеници изостанка групног окупљања дјеце. Примјетно је да број пријава насиља у породици са дјецом не биљежи пораст, што не значи да га није било, напротив нарочито имајући у виду чињеницу да су, због епидемиолошких мјера, породице у значајнијој мјери "затворене" и евентуалне проблеме насиља жртве не пријављују нити траже системску подршку.

Социјална и економска права дјеце су по пријавама просјечно сваке године повријеђена на нивоу од 10% учешћа у укупном контингентима повређених права. Најчешће су то проблеми исплате алиментације од стране родитеља са којим дијете не живи и сходно томе Институција Омбудсмана за дјецу је у својим препорукама за измјене Породичног закона Републике Српске упутила и иницијативу за формирање „Алиментационог фонда“.

Урушавање права на образовање у 2021.години биљежи пораст са 6% (2020.) на 13% (2021.године), као и право на најбољи интерес дјетета са 5% на 16%.

Повреда права дјеце са сметњама у развоју биљежи пад у 2021.години на 13% у односу на 2020. годину 19%.Морамо констатовати да је наша друштвена заједница све више сензибилисана за права и потребе најосјетљивије категорије дјеце -дјеце са сметњама у развоју, али се и даље крше њихова поједина права.

Лична права дјеце

Као што је већ наведено, према пријавама-жалбама најчешће су кршена лична права дјеце. Просјечно на нивоу године лична права дјеце се крше у готово 50% случајева свих пријава којима се указује на повреду права дјеце.

Према Конвенцији Уједињених нација о правима дјетета, лична права дјетета укључују: право на живот, право на сазнање властитог поријекла, право на пријаву рођења, право на име, право на стицање држављанства, право на очување идентитета, право на живот у породици и родитељску бригу, право на личне односе и контактирање са оба родитеља, право на посебну заштиту и алтернативну бригу, право на приватност, право на част и углед, право на заштиту од незаконитог одвођења, право на заштиту од свих облика насиља.

табела број 4. компаративни преглед повреда личних права дјетета

Лична права	2018.		2019.		2020.		2021.	
Уређење виђања	11	33,3%	29	50,9%	44	72,1%	23	51,1%
Сексуално искориштавање	0	0,0%	2	3,5%	2	3,3%	0	0,0%
Повјера дјеце	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	4	8,9%
Право на заштиту од насиља	12	36,4%	16	28,1%	13	21,3%	14	31,1%
Право на име, држављ. и поријекло	2	6,1%	2	3,5%	1	1,6%	2	4,4%
Одговорност родитеља	1	3,0%	7	12,3%	1	1,6%	0	0,0%
Усвојење	1	3,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Заштита од екон. експлоатације	1	3,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	2,2%
Заштита дјеце без родитељског старања	1	3,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
незаконито одвођење	0	0,0%	1	1,8%	0	0,0%	0	0,0%
остало	4	12,1%	0	0,0%	0	0,0%	1	2,2%
Укупно:	33	100,0%	57	100,0%	61	100,0%	45	100,0%

У табели број 4. приказан је компаративни преглед повреда личних права дјетета у посматраном периоду из које је видно да се најчешће пријавама Институцији у Бијељини указује на урушавање права дјетета на одржавање личног контакта са родитељем са којим не живи, тј. повреда права дјетета у поступку уређења модела виђања, које води орган старатељства.

Канцеларија Омбудсмана за дјецу у Бијељини у 2021. години примила је 46 пријава које се класификују као повреде личних права дјетета, која можемо разврстати по појединачном личном праву како слиједи у табели број 5.

табела број 5. преглед повреда права дјетета у 2021.

ЛИЧНА ПРАВА ДЈЕТЕТА		
Уређење виђања	23	52%
Право на заштиту од насиља	14	31%
Повјеравање дјетета након развргнућа ванбрачне заједнице	4	9%
Заштита од економске експлоатације	1	2%
Пружање помоћи родитељима у остваривању родитељских права	1	2%
Право на име држављанство и поријекло	2	4%
УКУПНО ЛИЧНА ПРАВА:	45	100%

Од укупног броја пријава којима се указује на повреду личних права дјетета, највећи број пријава, односно њих 23, се односи на уређење виђања дјетета са родитељом са којим не живи у случају повјеравања дјетета након развода брака или развргнућа ванбрачне заједнице или питање неисплаћивања алиментације. Право на заштиту од насиља у 2021.год. је било нарушено у 14 случајева.

Број и узрастна доб дјеце

Анализа предмета који су отворени по пријавама-жалбама у Канцеларији Омбудсмана у Бијељини, показује да је веома тешко потпуно прецизно исказати број обухваћене дјеце чија су права нарушена у сваком конкретном случају, као на примјер у случајевима када жалбу подноси група грађана, или појединац на групу дјеце, а ни они нису сигурни колики је број дјеце или које су доби дјеца у групи која је обухваћена жалбом.

табела број 6. компаративни преглед узрастне доби дјеце чија су права повријеђена

Узраст дјеце	2018		2019		2020		2021	
0-5 год.	6	11,3%	19	21,8%	27	24,8%	24	23,1%
6-10 год.	20	37,7%	33	37,9%	42	38,5%	29	27,9%
11-14 год.	18	34,0%	20	23,0%	22	20,2%	38	36,5%
15-18 год.	5	9,4%	15	17,2%	9	8,3%	9	8,7%
Непознато	4	7,5%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Преко 18 год.	1	1,9%	0	0,0%	9	8,3%	4	3,8%
Група дјеце – непознато(нису уврштени у збирну статист.обраду)	13	0,0%	11	12,6%	6	0,0%	9	0,0%
Укупно:	54	100,0%	87	100%	109	100,0%	104	100,0%

Институцији у Бијељини се на нивоу године упуту преко 100 пријава којим се указује на неки облик урушавања права дјеце.У 2021.години је било пријава за повреду права 104 дјеце и 128 облика повреда права (неко дијете може бити изложено мултиплицираним повредама).

На основну урађене анализе за примљених пријава произилази да су дјеца до 10 година старости највише изложена ситуацијама (49%) које доводе до повреде њихових права, од тога је 23% дјеце од 0 до 5 година старости, и одмах за њима су дјеца узрастне доби од 11 до 14 година којих је 38%. У узрасту од 15 до 18 година, било је 9-оро дјеце.

У два предмета пријава је обухватила већи број дјеце гдје није било могуће утврдити број као ни старосну доб.

табела број 7. узрастна доб дјеце чија су права повријеђена у 2021.години

0 – 5 година	24	23%
6 – 10 година	29	26%
11 -14 година	38	38%
15 -18 година	9	9%
Преко 18 година	4	4%
Групе дјеце непознато:	9	0%
УКУПНО:	104	100%

Пол дјеце

Према полној заступљености дјеце на чије повреде права се указује пријавама Омбудсману за дјецу- Канцеларији у Бијељини, произилази да су дјевојчице у 2021.години нешто више изложене ситуацијама које доводе до повреде њихових права, њих 53 (51%) у односу на 51 (49%) дјечака. Можемо примјетити промјену тренда у смислу пораста броја повреде права према полној заступљености у 2021. години у поређењу са 2020.годином, гдје је број дјечака са повредама права био 61(56%) , док је број дјевојчица био 48(44%).

Пол, а ни број дјеце није било могуће одредити за групе дјеце, по пријави удружења, грађана или институција.

табела број 8. компаративни преглед полне структуре дјеце чија су права повређена

Пол дјеце	2018		2019		2020		2021	
Дјечаци	30	61,2%	39	44,8%	61	56,0%	51	49,0%
Дјевојчице	19	38,8%	48	55,2%	48	44,0%	53	51,0%
Група дјеце –непознат број дјеце (није статистички уврштено у укупним бројевима)	4	8,2%	11	12,6%	6	5,5%	9	8,7%
Укупно:	49	100,0%	87	100,0%	109	100,0%	104	100,0%

Одговорна страна

Имајући у виду да се пријаве-жалбе најчешће односе на повреду личних права дјетета, што је углавном у надлежности органа старатељства, који имају широку лепезу овлашћења и одговорности у заштити права дјетета, па је очекивано да се у највећем броју пријаве односе на центре за социјални рад и службе социјалне и дјечије заштите , то је углавном у око 50% свих пријава. Број пријава упућених на рад васпитно-образовних установа биљежи пораст (школе, предшколске установе..) у односу на укупан број пријава са 10,6% у 2020.години, на 25% до новембра у 2021.години. Затим слиједе пријаве за повреду права дјетета на фондове, министарства, правосудне органе, локалну самоуправу..

табела број 9. компаративни преглед пријава према институцијама

Жалбе по институцијама	2018		2019		2020		2021	
Центри за социјални рад	28	47,5%	43	53,1%	56	53,8%	43	44,8%
Васпитно образовне установе	11	18,6%	19	23,5%	11	10,6%	24	25,0%
Правосудни органи	10	16,9%	5	6,2%	7	6,7%	8	8,3%
Органи локалне самоуправ	2	3,4%	3	3,7%	6	5,8%	7	7,3%
Центри јавне безбједности	1	1,7%	6	7,4%	1	1,0%	2	2,1%
Јавне установе - Фондови - Министарства	5	8,5%	5	6,2%	23	22,1%	11	11,5%
Компаније	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	1	1,0%
Остало	2	3,4%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Укупно:	59	100,0%	81	100,0%	104	100,0%	96	100,0%

ЗАПАЖАЊА ОМБУДСМАНА И МОГУЋНОСТИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПРАВА И ПОЛОЖАЈА ДЈЕЦЕ ПО ОБЛАСТИМА

ЛИЧНА ПРАВА ДЈЕТЕТА

Омбудсман за дјецу препознаје да су проблеми у поступцима о уређењу личних односа са родитељем са којим дијете не живи након развода брака, односно прекида ванбрачне заједнице веома озбиљни, јер пракса показује да недостаје ефикасна заштита права дјетета у овим поступцима, а пропусти у раду надлежних установа и служби се понављају из године у годину.

Развод брака је сам по себи трауматична ситуација за цијелу породицу, а посебно за дјецу. Зато је веома важно да током и након развода код родитеља постоји минимум међусобне толерације који је потребан да се дијете и његови интереси ставе на прво мјесто. Родитељи у процесу развода често заборављају да дјеца знају и више него што то родитељи мисле и да сигурно имају своје властито мишљење о њиховом разводу. Развод брака је за дјецу још више стресан ако повлачи са собом и неке друге промјене њиховог досадашњег живота: пресељење, промјена школе, нови брак родитеља и слично. Ситуацију у овим поступцима додатно усложњава неодговарајућа и/или неблаговремена реакција надлежних центара/служби за социјални рад на нивоу Републике Српске, па и у нашем Граду, која се нарочито манифестује кроз:

- Изостанак одговарајуће реакције према родитељу са којим дијете живи, а који се намјерно не придржава одлуке о начину одржавања личних односа, односно, који намјерно онемогућава спровођење одлуке. У ситуацији када се дјетету ускраћује одржавање личних односа са родитељем, мјере органа старатељства морају бити ефикасне и благовремене.
- Недовољно разумљива и слободном тумачењу остављена рјешења о начину одржавања личних односа.
- Неефикасни и дуги поступци о начину одржавања личних односа, што има за крајњи резултат ускраћивање права дјетета на оба родитеља.
- Неуважавање мишљење дјетета.
- И даље се у пракси препознају случајеви да поједини центри/службе за социјални рад не одлучују по захтјеву странке у законом прописаном року и не примјењују правилно Закон о општем управном поступку.

Када је ријеч о остваривању права дјетета на издржавање након развода брака, односно престанка ванбрачне заједнице, треба истаћи да је избјегавање доприноса у издржавању дјетета веома озбиљан облик занемаривања дјетета од стране родитеља. Пријаве/жалбе Омбудсману којима се указивало на повреде права дјеце на издржавање, показују да постојећа законска рјешења нису осигурала ефикасне механизме за остваривање овог права од стране дјеце.

Даље, недостају подаци о броју дјеце која примају издржавање, број судских поступака ради наплате алиментације, досуђени износи за издржавање, разлоге за често прекидање ових поступака на суду, тачне разлоге зашто центри/службе за социјални рад не користе своје законско овлашћење за покретање поступка извршења. Недостају и квалитетне анализе о ефектима постојећих законских рјешења.

С обзиром на тренутно стање у пракси, за унапријеђење система заштите права дјетета на издржавање неопходне су измјене и допуне важећих прописа, а прије свих, Породичног закона. Омбудсман за дјецу је указивао и у ранијим извјештајима потребу измјена поједних дијелова

Породичног закона који се односе, прије свега, на остваривање права дјетета на издржавање. Такође, Омбудсман за дјецу Републике Српске је континуирано у својим годишњим извјештајима које подноси Народној скупштини Републике Српске указивао на потребу доношења **Закона о оснивању алиментационог фонда**, чиме би дјеца, у овој области, добила потребну сигурност и заштиту.

Ефикасност поступка пред органима, установама и службама када се одлучује о неком праву или интересу дјетета, још увијек није реалност. У поступку пред надлежним установама и/или службама и даље се не поштују законом утврђена правила поступка; дијете веома често не учествује у поступку иако се одлучује о његовим правима и интересима; дијете није заступано од стране овлашћених лица (родитеља, старатеља...); образложења појединих одлука су контрадикторна са диспозитивима или одлуке уопште не садрже образложење, и сл. И даље се запажа да поједине установе или службе не утврђују у сваком појединачном случају најбољи интерес дјетета. Присутан је неједнак приступ надлежних служби у рјешавању захтјева истог садржаја, а што је посљедица различитог тумачења прописа. Грађани често пријавама/жалбама указују и на непрофесионалан однос запослених и на недостатак потребних информација о начину остваривања неког права.

Вођење поступка пред надлежним органима, установама и службама када одлучују о неком праву или интересу дјетета, у једном броју случајева доводи у питање остваривање права дјетета. Прво у поступку који се води и даље се не поштују законом утврђени рокови и правила поступка; дијете врло често не учествује у поступку иако се одлучује о његовим правима и интересима; или дијете није заступано од стране овлашћених лица (родитеља, старатеља...); образложења појединих одлука су контрадикторна са диспозитивима или одлуке уопште не садрже образложење, или одлука није достављена родитељима, старатељима дјетета, или се одлуком не образлаже шта је и зашто најбоље за дијете и на основу којих елемената је то утврђено. Неједнак приступ надлежних служби у рјешавању захтјева истог садржаја је проблем који је присутан, а неједнак приступ увијек доводи до повреде права дјете.

Извршење одлука надлежних органа, установа и служби - Ажурност и ефикасност надлежних органа у извршавању својих одлука цијени се на основу благовременог предузимања мјера у периоду њиховог спровођења, тако да непоштовање законских рокова и одуговлачење поступка извршења без обзира на разлоге којима се то правда, није у најбољем интересу дјетета. Додатно вријеме које се по разним основама оставља за извршење правоснажних одлука, не рјешава проблем, већ само додатно компликује и онако тешке односе у породици и додатно удаљава дијете од родитеља са којим не живи.

До повреде права на приватност дјетета може доћи у различитим ситуацијама и у највећем броју случајева настаје медијским извјештавањем о дјечи. Примјетан је већи степен осјетљивости у начину извјештавања о дјечи него ранијих година, али ипак, у извјештајном периоду, забиљежено је да је сам начин изношења информација стварао основану сумњу у повреду права дјетета на приватност. Најчешће се радило о случајевима извјештавања о дјечи која живе у тешким животним условима, болесној дјечи или дјечи са сметњама у развоју.

Иако суштински дио примјене Конвенције представља и вођење одговарајућих евиденција које се односе на све фазе дјечијег одрастања, пракса показује да прикупљени подаци, ако се и воде, нису систематизовани у самој установи, нису обједињени, што онемогућава било какву анализу и праћење појаве. Примјера ради, закон обавезује службе социјалне заштите да воде евиденцију издржаваних лица, а ми немамо податке о броју дјеце која не примају алиментацију уопште, или је примају умањену или једном у два или три мјесеца. Такође изостају нпр. у Бијељини обједињене евиденције о броју дјеце -лица са инвалидитетом, него се они воде парцијално по удружењима, центру за социјални рад, локалној самоуправи, а за различите

потребе. Иако годинама највећи број пријава Омбудсмана за дјецу указује на повреде права дјетета на контакте и дружења са родитељем са којим не живи, те права дјетета на издржавање, у систему нису направљени потребни помаци, а пракса показује да нема ефикасне заштите права дјетета у овим поступцима. Пропусти у раду надлежних служби, нажалост, понављају се годинама. Омбудсман за дјецу је и у ранијим извјештајима **указивао на потребу измјена и допуна Породичног закона, недавно се покренуо поступак у израду преднацрта овог Закона.**

Посебно је важно да судови, у поступку развода брака одлучи и о уређењу виђања, да се ови поступци рјешавају по хитном поступку и да се осигура извршење правоснажних пресуда, те да се поступци повјере дјече и начин одржавања личног контакта након развргнућа ванбрачне заједнице повјере судовима, пошто су по Уставу Републике Српске дјеца из брачних и ванбрачних заједница изједначена.

Пријаве/жалбе код Омбудсмана за дјецу везане за **повреду права дјетета на мишљење**, указују да се повреде у овој области могу сврстати у неколико категорија:

- не узимање изјаве/мишљења дјетета у поступцима у којима се одлучује о праву дјетета када је дијете способно да изрази своје мишљење,
- неадекватан начин узимања изјаве (дијетету нису предочене потребне информације, постављање сугестивних питања, застрашивања, пријетње и сл.)
- не узимање у обзир, односно, не посвећивање дужне пажње мишљењу дјетета у свим питањима која га се тичу и у свим поступцима у којима се одлучује о његовим правима,
- доношење одлуке надлежног органа искључиво на основу мишљења дјетета.

Права дјеце на заштиту од насиља

У заштити дјеце од насиља у Републици Српској учињени су значајни помаци: у примјени је Протокол о поступању у случају насиља, злостављања или занемаривања дјеце, ступио је на снагу нови Кривични законик 2017. године којим се уводе одређене новине у кривично-правној заштити дјеце од насиља, урађен је Први годишњи извјештај о насиљу над дјецом у Републици Српској за 2015. годину, програми превенције насиља су саставни дио наставног плана и програма у школама.

- У 2018. години усвојен је Закон о посебном регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјеце којим се додатно осигурава заштита дјеце од сексуалне злоупотребе, злостављања и искориштавања, те спречавање лица правоснажно осуђених за та кривична дјела да поново изврше исто или слично кривично дјело, али то није довољно, неопходно је пратити примјену Закона у пракси.
- Омбудсман за дјецу запажа да се у пракси најчешће препознају само случајеви физичког насиља који су често и веома медијски експонирани. Међутим, разни други облици насиља са веома тешким физичким и психичким посљедицама по дијете – жртву остају на маргинама и нису уопште препознати, нарочито ако се појављују у неким скривенијим облицима.

Дјецу треба охрабрити да пријављују насиље, без обзира да ли су сами жртве насиља или не. Разговарајући са дјецом, Омбудсман за дјецу је препознао да се дјеца плаше да пријаве насиље. На питање како помоћи другу који је жртва насиља, мишљења дјеце била су врло различита, од тога да се у те ствари не треба мијешати до размишљања да друга треба саслушати, разговарати с њим, утјешити га, што упућује на потребу да активности треба усмјерити на важности пријављивања насиља и помоћ дјетету жртви. Нажалост, стиче се

утисак да свијест о потреби пријављивања насиља, неријетко има само декларативни карактер.

Вршњачко насиље се не дешава само у школи. Међутим, према нашој пракси ипак је школа мјесто гдје је вршњачко насиље најприсутније због великог и свакодневног протока дјеце. Веома често се поједини облици насиља настављају и ван школе, а нарочито употребом савремених средстава комуникације.

ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ ИНСТИТУЦИЈЕ ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ У БИЈЕЉИНИ

Посебни извјештаји, препоруке, иницијативе

Заштита дјеце од болести оvisности¹ –

Омбудсман за дјецу спровео је истраживање о начинима и праксама превенције употребе алкохола и дувана међу дјецом и младима. Истраживање је укључило анализу домаћег и међународног правног оквира, интервјуе са релевантним актерима у заједници и користило је резултате пројеката на ову тему које је раније спровео омбудсман за дјецу као и друге организације, установе и/или институције. На основу сазнања, припремљен је и објављен Посебан извјештај о превенцији употребе алкохола и дувана међу дјецом и младима. Да би се обезбиједила адекватна заштита дјеце у овој области, активности се морају истовремено одвијати у два правца:

- Едукација дјеце о штетним посљедицама узимања алкохола, дрога и дувана те учешћа у играма на срећу. Ова едукација мора почети у најранијем узрасту, још од предшколског доба, и мора бити дио образовног система;
- Правовремено и адекватно реаговање према свима који у оквиру својих надлежности и овлаштења не предузимају мјере да заштите дјецу као и реаговање према онима који супротно интересу дјетета не поштују постојеће законске прописе.

Пракса нажалост показује да не постоје јасно дефинисани програми едукације у школама и да нема континуираног дјеловања у васпитно-образовним институцијама које би допринијело јачању превенције од болести зависности.

У пракси изостаје благовремена и ефикасна реакција надлежних инспекцијских органа према субјектима који супротно интересима дјетета дозвољавају или не спречавају употребу алкохола, дувана и дрога. Такође, изостаје стални надзор над примјеном прописа. Повремени појединачни надзори остају на релацији инспекција - конторлисани субјект и нису доступни јавности, те немају превентивну и упозоравајући улогу према осталим субјектима.

У пракси је евидентно да надлежни контролни органи нису посветили дужну пажњу надзору у овој области. И поред важећих прописа усклађених са међународним стандардима, изостају мјере које би суштински доприносиле смањењу изложености дјеце и омладине алкохолу и дувану.

Посебни извјештај „Учешће дјеце и младих у играма на срећу“

је у присуству релевантних субјеката заштите у септембру 2021.године представљен у Бијељини са резултатима истраживања и препорукама ка Влади Републике Српске, ресорним министарствима, Републичком инспекторату. Оно на шта је том приликом указано између

¹ Народна скупштина Републике Српске усвојила је 2016.године Стратегију надзора над опојним дрогама и сузбијања злоупотребе опојних дрога у Републици Српској од 2016.до 2021.године

осталог је и чињеница да једино у Републици Српској Законом о играма на срећу није дефинисана неопходна удаљеност објеката за игре на срећу (казина, коцкарнице..) од школских објеката, па тако и у нашем Граду имамо велики број ових објеката у близини школа. То свакако представља изазов за дјецу и младе да почну са овим играма и повећава ризик да уђу у зависност од игара на срећу (коцка), која иначе у психотерапеутском смислу представља један од најтежих облика за третирање и излазак из зачараног круга.

Хранитељство

Институција Омбудсмана за дјецу је урадила посебан извјештај у области хранитељства, који је такође презентован у Бијељини. Једна од препорука је била да је нужна континуирана промоција хранитељства, као једног од најкориснијих облика збрињавања дјеце без адекватног родитељског старања. Хранитељство треба да буде примарни начин заштите дјеце у односу друге видове збрињавања дјеце (смјештај у установу итд.), из разлога што се дијете збрињава у породичној атмосфери, само збрињавање је природније, хуманије а и сами психосоцијални ефекти збрињавања су далеко бољи.

Током 2020. године из Канцеларије у Бијељини покренута је иницијативу за укључење дјеце из хранитељских породица у бесплатно предшколско образовање по слоганом "Вртић је и моје право" у оквиру ове иницијативе одржано је неколико састанака са тадашњим начелником градске управе Града Бијељина као и са заинтересованим представницима удружења грађана. Институција је препоручила да се од стране локалне заједнице у форми проширеног права обезбједи бесплатан боравак у предшколским установама за дјецу из хранитељских породица. У финансијском смислу то није велики издатак за Град, али показује се висок степен сензибилности ка овој категорији дјеце, за коју је то велика добит, као и за хранитеље.

Архитектонске баријере

Канцеларија Омбудсмана за дјецу из Бијељине је урадила истраживање везано за постојање и отклањање архитектонских баријера у васпитно-образовним установама и установама културе, на основу чега је ка Министарству просвјете и културе упућена **Препорука за отклањање архитектонских баријера у објектима васпитно-образовних установа и установа културе на подручју Града и регије Бијељина** у смислу да предузме све потребне мјере и конкретне активности да се што хитније у васпитно-образовним установама, као и у једном дијелу установа културе на подручју Града/регије Бијељина отклоне архитектонске баријере на начин:

-Да се у сарадњи са Градом Бијељина и општинама Угљевик и Лопаре и идентификованим установама анализирају конкретне могућности, изврши избор најбољег модела и изврше потребни архитектонски радови који ће омогућити физички приступ дјечи и свим лицима са сметњама у развоју објектима васпитно-образовних установа, као и објектима културе у складу са законом и другим прописима.

Након одговора Министарства просвјете и културе, из кога прозилази да се у поступку отклањања архитектонских баријера школе обрате Министарству за финансијску подршку, али и локалним заједницама, замјеник Омбудсмана из Бијељине је одржала састанак са активом директора основних школа и исте о свему упознала, те се писаним путем обратила свим школама, које немају ријешено питање архитектонских баријера изражавајући очекивања да исто у сарадњи са Министарством просвјете и културе и локалном самоуправом у што краћем року заврше у најбољем интересу ученика са сметњама у развоју. Град Бијељина би свакако у свом буџету могао предвидјети један дио средстава за ове намјене и бити подршка школама на подручја Града Бијељина да отклоне архитектонске баријере, које не подразумијевају само приступне рампе, него и питање међуспратности, као и обезбјеђење тоалета за дјецу са физичким инвалидитетом.

Право Родитеља- неговатеља

Пријавом-жалбом Институцији у Бијељини су се обратили родитељи дјеце-лица са сметњама у развоју. Обраћање је везано за новоуведено **право на накнаду родитеља неговатеља или неговатеља** у оквиру Закона о измјенама и допунама Закона о дјечијој заштити (Службени гласник Републике Српске број: 107/19). Наиме подносиоци пријава-жалби су истакли да наведене измјене закона дискриминишу дјецу-лица са сметњама у развоју која су старија од 30 година и дјецу запослених, самохраних родитеља, што директно утиче на ниво социјалне сигурности тих породица чиме се доводи у ризик да та дјеца буде смјештено у установу социјалне заштите. Након одржаних консултативних састанака са представницима надлежних институција из ове области, у складу са чланом 7. Закона о Омбудсману за дјецу („Службени гласник Републике Српске“ број: 103/08 и 70/12.) **покренута је иницијатива за измјену Закона о дјечијој заштити** тако да Омбудсман за дјецу предлаже Министарству здравља и социјалне заштите, предузимање потребних мјера и активности, у циљу додатне заштите дјеце са сметњама у развоју, на начин да се запосленом, самохраном родитељу омогући остваривање **овог права**, тако да се 1. Законом о измјенама и допунама Закона о дјечијој заштити Републике Српске дефинише да се “право на накнаду родитељу – његоватељу или његоватељу” изузетно може признати једном од незапослених чланова домаћинства са којим живи дијете са сметњама у развоју, у ситуацији када је самохрани родитељ запослен.

Иницијатива је предата надлежном Министарству здравља и социјалне заштите Републике Српске на даље поступање, а све у циљу најбољег интереса дјетета. Од стране Народне скупштине 14.12.2021.годин је усвојен Закон о измјенама и допунама Закона о дјечијој заштити, али иницијатива институције, за право самохраних запослених родитеља није прихваћено у цјелини, него је условљено низом предуслова (да у породици има двоје или више дјеце, да не користи рад са ½ радног времена..) Ова ситуација можда на неки начин може да буде простор за дјеловање Града у смислу подршке запосленим самохраним родитељима, а што је свакако интерес њихове дјеце са сметњама у развоју.

Радна експлоатација дјеце-просјачење

Оно што није посебно истакнуто у претходном тексту Информације, али је врло очигледно у нашем Граду то је питање **просјачење дјеце -тј. радне експлоатације дјеце-дјеце улице**. Институција Омбудсмана у свом раду се сусреће са пријавама на родитеље који дјецом манипулишу и излажу их просјачењу ,малољетничким браковима, или не реагују на адекватан начин у спречавању ових појава. У циљу подршке и заштити права ове дјеце Институција остварује сарадњу са органом старатељства, родитељима, школама, Градском управом и УГ за образовање Рома “Отахарин” Бијељина. Једна од идеја за размишљање је свакако отварање Прихватилишта за дјецу Града Бијељине, као што то имају велики градови (Београд, Бања Лука..),у смислу склањања дјеце са улица у Прихватилиште до дефинитивног рјешавања њиховог статуса стварањем безбједног породичног окружења, или алтернативног смјештаја у најбољем интересу дјеце која просјаче и друге дјеце у ризику.

Имајући у виду наведене повреде права дјетета на подручју рада Бијељина, Институција Омбудсмана за дјецу **изражава мишљење о потреби континуираног јачања професионалних капацитета запослених који раде са дјецом и породицама са дјецом, њиховом едукацијом и сензибилизацијом, као и кадровским јачањем установа и институција.**

Савјетовалишта

У претходном тексту Информације смо указали да су најчешће кршена лична права дјетета, а у оквиру њих права дјеце из висококонфликтних развода и остваривање права на лични контакт са родитељем са којим не живи, што све указује на неки начин на изостанак превентивног рада са партнерима и родитељима, који након развода брака или распада ванбрачне заједнице не могу да раздвоје бивше партнерске и вјечите родитељске улоге. Сходно томе, намеће се неизоставна потреба **формирања савјетовалишта за брак и породицу, као и савјетовалишта за дјецу и младе**, која би имали вишеструку улогу, како у превенцији, тако и у смислу подршке дјеце током процеса висококонфликтних развода брака или распада ванбрачне заједнице.

Права талентоване дјеце

И оно што се сматра посебно важним у Институцији Омбудсмана то је подршка **талентованој и посебно надареној дјеци**, која системски изостаје или је пак недовољна. Свака локална заједница, имајући визију да задржи најдаровитије у својој средини, мора да изнађе могућности и модалитете подршке посебно талентованој дјеци (стипендије, финансирање такмичења, пракса, литература, медијска афирмација..)

Закључак

У процесу развоја и одрастања дјетета много је субјеката заштите који имају специфичне улоге (родитељи, васпитно-образовне установе, центри/службе за социјални рад, здравствене установе, правосудни органи, медији, итд.). Сви они имају обавезу и одговорност благовремено и одговарајуће реаговати, у складу са својом улогом, а у најбољем интересу дјетета. Неопходна је континуирана сарадња, размјена информација, праћење дјетета на путу од раног раста и развоја па до пуног одрастања. Само заједничким активностима, интервенцијама и дјеловањем свих субјеката могуће је остварити пуну заштиту дјетета, те препознати ситуације које могу стајати као препреке на њиховом путу здравог одрастања. И увијек, али баш увијек, се морамо сви запитати да ли смо довољно учинили да заштитимо дјецу?

Јер, “сви идеали овог свијета, не вриједе сузе једног дјетета” (Достојевски)

ОБРАЂИВАЧ

Замјеник Омбудсмана за дјецу Републике Српске
Мр Јованка Вуковић

Садржај

УВОД.....	2
УЛОГА ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ РЕПУБЛИКЕ У ЗАШТИТИ И УНАПРЕЂЕЊУ ПРАВА ДЈЕЦЕ	3
Поступања и активности Омбудсмана за дјецу- Канцеларија у Бијељини	4
ПОСТУПАЊЕ ПО ПРИЈАВАМА-ЖАЛБАМА.....	6
Подносилац пријаве	6
Најчешће повреде права дјетета	7
Лична права дјеце	8
Број и узрасна доб дјеце	9
Пол дјеце	10
Одговорна страна	10
ЗАПАЖАЊА ОМБУДСМАНА И МОГУЋНОСТИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПРАВА И ПОЛОЖАЈА ДЈЕЦЕ ПО ОБЛАСТИМА.....	11
ЛИЧНА ПРАВА ДЈЕТЕТА.....	11
Права дјеце на заштиту од насиља.....	13
Остале активности Институције Омбудсмана за дјецу у Бијељини.....	14
Посебни извјештаји, препоруке, иницијативе.....	14
Заштита дјеце од болести овисности –	14
Посебни извјештај „Учешће дјеце и младих у играма на срећу“	14
Хранитељство	15
Архитектонске баријере	15
Право Родитеља- неговатеља	16
Радна експлоатација дјеце-просјачење	16
Савјетовалишта.....	17
Права талентоване дјеце	17
Закључак	17